

1927 YILI TÜRKİYE SALON VE İLANAT GAZETESİ'NE GÖRE BALIKESİR

BALIKESİR ACCORDING TO *THE TURKISH SALON AND ANNOUNCEMENT* NEWSPAPER OF 1927

Merve ÜNER*

ÖZ: Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gündeme taşıdığı ulaşım politikası, Yeni Türkiye Devleti'nin de modernleşme çabalarından birini oluşturmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında devlet tarafından kentsel ulaşım faaliyetlerine önem verilmiş, buna paralel olarak da birbiriyle bağlantısı olan demiryolu güzergâhlarının inşası öncelik oluşturmuştur. Demiryolu yapımı şehirlere pek çok katkısı olduğu gibi iktisadi gelişmeler açısından da önemli bir yere sahiptir. Çünkü gelişmiş bir demiryolu ağı ile şehirlerde hem durgun olan tarım hem de ticaret canlanmıştır. Nitekim demiryolu güzergâhının Balıkesir'de de sağlanması, mevcut kentin değişimini zorunlu kılmıştır. İktisadi ve ticaret kapsamında şehirde büyüme ve ilerleme kaydedilmiş, şehrin bu husustaki güçlenmesi gazetelere de yansımıştır. 1927 yılında yayınlanan *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*'nin eki olarak çıkarılan kitapçıkta, Balıkesir ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır. "İktisadi ve Ticari Balıkesir Rehberi" olarak adlandırılan kitapçıkta, cumhuriyetin kuruluş dönemindeki Balıkesir hakkında pek çok ipucu verdiği görülmektedir. Bu sebeple kitapçık, erken cumhuriyet döneminde Balıkesir'e tanıklık etmek isteyenler açısından bir belge niteliğinde olduğu gibi, ayrıca yine şehir hakkında derli toplu bilgi veren başka orijinal bir kaynak bulunmaması sebebiyle de ön plana çıkmıştır. Araştırmamızda, 1927 yılına ait Balıkesir'i detaylı bir şekilde incelemek için öncelikle *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi* esas alınmış, bunun yanı sıra salnameler ve konu hakkındaki mevcut kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*, Balıkesir, Cumhuriyet Dönemi, 1927 yılı, kentsel faaliyetler.

ABSTRACT: *The transportation policy, which the Ottoman Empire brought to the agenda in the last period, also for me done of the modernization efforts of the New Turkish State. In the first years of the Republic, importance was given to urban transportation activities by the state, and paralel tothis, theconstruction of railway routes that were connected with each other was apriority. As the construction of the railway has many contributions to the cities, it also has an important place in terms of economic developments. Because, with a developed railway network, both agriculture and trade, which were stagnant in the cities, were revived. As a matter of fact providing the railway route in Balıkesir also necessitated the change of the existing city. Growth and progress has been made in the city with in the scope of economy and trade, and the city's strengthening in this regard has also been reflected in the newspapers. Balıkesir is introduced in detail in the booklet, which was published as an appendix to the Turkish Salon and İlanat Newspaper, published in 1927. In the booklet called period of there public. For this reason, the booklet is like a document for those who want to witness Balıkesir in the early republican period. It has also come to the fore because there is noother original source that gives comprehensive information about the city. In our research. In order to examine Balıkesir in 1927 in detail, first*

* Dr. Öğr. Üyesi-Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü / Balıkesir-merveuner@balıkesir.edu.tr (Orcid: 0000-0002-1657-9921)

of all, the Turkish Salon and İlanat Newspaper was taken as a basis, as well as they are book and the existing sources on the subject.

Keywords: Turkish Salon and Advertisement Newspaper, Balıkesir, republic period, urban activities, in 1927.

Giriş

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ortaya çıkan, imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Cemal Nadir¹ olan *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*, ilk kez 1925 yılında basılmıştır. Gazete, ayda bir kez hem Türkçe hem de Fransızca dillerinde yayınlanmıştır. Aylık nüshası 30 kuruş ve ortalama sayfa sayısı ise 48'dir (Çamdereli ve Varlı, 2009: 50). Ayrıca gazete, İstanbul Amedi Matbaası'nda basılmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: ön kapak).

Yenilik kültürünü topluma benimsetebilmek amacıyla var edilen gazetenin içeriğinde, ticaret ve sanayinin gelişmesi için de faydalı hizmet verilmiştir. Ayrıca gazete bir nevi ticari rehberdir, gazetenin her nüshasında farklı il ve ilçelerin ayrıntılı biçimde tanıtımı yapılmıştır (Çamdereli ve Varlı, 2009:51-52; Öztürk, 2018: 47).

Cumhuriyet'in ilk yıllarına tanıklık etmek ve ticari koşulları anlamak isteyenler için gazetede kent rehberi olarak İktisadi ve Ticari Ordu Rehberi (1926) ya da İktisadi ve Ticari İzmir Rehberi (1926), Ticari ve İktisadi Akhisar Rehberi (1927) yayınlanmıştır (Çamdereli ve Varlı, 2009: 53).

Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi ile tanıtılan illerden biri de Balıkesir'dir. 1927 yılına ait Balıkesir rehberi, o yıllarda henüz harf inkılâbı yapılmadığı için Osmanlı Türkçesi ile yayınlanmış ve şehir ile ilgili pek çok verinin bulunduğu önemli bir dokümandır. Söz konusu rehber incelendiğinde; Balıkesir'e ait ziraat, ulaşım, yönetim, iktisadi kuruluşlar, sağlık kuruluşları gibi konulardan bahsedildiği görülmektedir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20-22).

Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte yeni devletin her hususta gelişme göstermek amaçlı pek çok girişimde bulunduğu bilinmektedir. Devletin yenileşme politikasına bağlı olarak uygulanan bu gelişim ve girişim örneklerine hemen hemen her şehir de rastlanmıştır. Balıkesir de Milli Mücadele dönemi sonrası yeni atılımlar gerçekleştirerek yeniden kalkınma

---

¹ 1902 tarihinde Bursa'da doğmuştur. İlkokulu Bursa'da okuduktan sonra ortaokulu Bilecik'te bitirmiştir. Ancak, maddi olanaksızlıklar nedeniyle, ortaokuldan sonra eğitim hayatını sürdürememiştir. Devlet sınavına girerek Almanya'da mühendislik eğitimi yapma hakkını kazanmıştır. Fakat bu hakkını kullanamamıştır. Ardından, ressam olmaya karar vermiştir. Güzel Sanatlar Akademisi' ne girmeyi denemiş fakat sınavları kazanamadığından bu okula öğrenci olarak girememiştir. Dar gelirli ailesinin geçim yükünü hafifletmek için önce bir kasnakçının ve daha sonra bir makine tamircisinin yanında çırak olarak çalışmıştır. İlkokullarda resim öğretmeni olarak da çalışmıştır. Sonrasında pek çok dergi ve gazetede karikatürist olarak çalışmıştır. 1932 yılında yayımlanan *Amcabey* albümü de Türk karikatür tarihinin ilk albümü olmuştur. 1946 seçimleri öncesinde kendisine CHP'den Bursa milletvekilliği önerilse de bu teklifi reddetmiştir. Cemal Nadir Güler 1947'de vefat etmiştir (Çetin, 2010:34-41; URL-1).

çabası içine girmiş bir şehirdir. Balıkesir'in bu girişimlerinin en bariz örneği *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*'nde ele alınmıştır. Söz konusu gazete ile Balıkesir hakkındaki pek çok bilgi derlenmiş ve şehrin tarihinin incelenmesine olanak sağlanmıştır. Bu sayede bizlerde yapmış olduğumuz çalışma ile Balıkesir'in aynı dönemdeki ilerleme evrimi hakkında fikir sahibi olabilmeyi amaçlamış bulunmaktayız.

1. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'ne Göre Balıkesir'de Sanayi

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulan sanayi müesseselerinin birçoğu varlığını cumhuriyetin ilanı ile birlikte devam ettirmiştir. Ekonomik bağımsızlığın gerekliliğini kavrayan Yeni Türkiye Devleti bu müesseselerin artması için kongreler, kanunlar ve pek çok düzenlemeler gerçekleştirmiştir (Yaşa, 1980: 76-82). Hükümet tarafından alınan esaslı ve seri tedbirler sayesinde, sanayileşme yolunda engel olacak problemler giderilmeye çalışılmıştır. Yapılan düzenlemeler sonucunda Balıkesir'de de sanayileşme hareketleri mahalli ihtiyaca yönelik gereksinimleri karşılayabilecek düzeye ulaşmış ve sanayi mevzusunda nispi de olsa gelişme görülmüştür. Kısa sürede şehirdeki el tezgâhlarından oluşan atölyeler, imalathane ve fabrikaların sayısı artmıştır (Ekrem, 1933: 12).

Bunun neticesinde 1927 yılına ait *Salon ve İlanat Gazetesi*'ne ait Balıkesir rehberinde de belirtildiği üzere, şehirdeki debbağcılık, kunduracılık, terzilik, çorapçılık, marangoz ve alet ziraiye ve arabacılık sanatlarının yükselişi dikkat çekicidir. Kadınların alaca bez dokumaları, kıl üzerine torbalar ve keçeden mamul döşemelerin imali için küçük atölyeler mevcuttur. Yine gazetenin içeriğinde, şehir merkezinde on adet fabrikanın mevcudiyetinden bahsedilmiş olsa da hayata geçen fabrikaların kısmen adı verilmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:21).

Sanayi faaliyetleri bakımından Balıkesir'in gelişiminde belki de en önemli girişim dokumacılıktır. Önceleri el tezgâhlarıyla yapılan abacılık faaliyetleri ilerleyen süreçte bu üretimini dokumacılık üzerinden devam ettirmiştir. Şehirde dokumacılık üzerine işletilen sanayi tesislerinden Balıkesir Yenyol üzerinde Mehmed Servet ve kardeşlerine ait atölye bulunmaktadır. Bu işletmede her türlü çorap, fanila, bluz, ceket, roba, yelek, kasket, atkı vs. mükemmel bir şekilde imal edilmekle birlikte, aynı zamanda bu ürünler toptan veya perakende olarak satışa sunulmuştur (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 22).

İncelenen dönemde, şehrin ünlü ailelerinden olan Arabacızadelerin de dokumacılık üzerine girişimleri olmuştur. Aslında aile kendilerine ait olan pamuk fabrikası işletmekte idi. Pamuk üretiminin dokuma sanayine olumlu yansımaları sonucu Arabacızadeler yünlü, ipekli, pamuklu manifatura emtiası, yerli dokuma ürünleri, çuha ve kaşmir gibi ürünlerin alım satımını gerçekleştirmişlerdir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1341 (1925)).

Ailenin ticari faaliyetleri bununla da sınırlı değildir, aynı zamanda bir un fabrikası da işletmekte idiler. 54 beygir gücünde su ile çalışan motora

sahip olan un fabrikasında günde 10 ton un elde edilmiştir (Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası, 1926: 11).

Dönemin en önemli fabrikalarından biri olarak Muharrem Hasbi Un Fabrikası gösterilmiştir. Balıkesir İstasyon civarında kurulan bu fabrikanın sahibi Muharrem Hasbi Koray² ve ortağı Mehmed Celal Bey'dir. 1925 yılında kurulan fabrika, 100 beygir kuvvetinde mazot motora ve aydınlatma için 48 amper dinamosuna sahiptir. Modern teknoloji ile işletilen bu fabrikada yirmi dört saat zarfında yirmi ton buğday işlenmiş, kalitesine göre de çeşitli un imali yapılmıştır. Ayrıca hem tüccarlara hem de halka ait buğdaylar düşük fiyatlarla fabrikada öğütülerek un haline dönüştürülmüştür ((Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1341 (1925)).

Fabrikada aynı motorla buz da imal edilmekle birlikte, aynı zamanda pamuk da çırçırılanmaktadır. Türkiye'nin ilk mühim fabrikası olan Muharrem Hasbi Un Fabrikası'nın pamuk kısmı son sistem makinelerle donatılmış, günde birçok ton pamuk işlemiştir. Fabrikanın aynı motoru buz makinesi teşkilatına da sahip olup saatte seksen kilo buz imal edilmiştir. Ayrıca fabrikada tamirat atölyesi mevcuttur. Fabrikaya ait makinelerle hariciden getirilecek motor, makine vs. tamiratı da yapılmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1341 (1925)).

Gazetede bahsedilen diğer bir müessese, Mehmed ve Ahmed Biraderler tarafından Balıkesir Kalaycılar Çarşısı'nda kurulan Bakır ve Madeniyet Fabrikası'dır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 22). 1924 yılında kurulan fabrika, 8 beygir gücünde petrol ile çalışan motora sahip ve çağdaş sistemle işletilmektedir. Ayrıca fabrikada günde 108 kilo bakır elde edilmiştir (Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası, 1926: 11).

Salon ve İlanat Gazetesi gözden geçirildiğinde, Balıkesir'de yer alan fabrikaların hepsi araştırmaya dâhil edilmemiştir. Şehrin her ne kadar sanayisi tarıma dayalı ve küçük ölçekli olsa da diğer şehirlere kıyasla işletme sayısı fazla idi, ayrıca çeşitli yerel gereksinimi karşılayan pek çok sanayi işletmesi de mevcuttu³ (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1161-1163).

2. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'ne Göre Balıkesir'de Ticaret

Balıkesir, sahip olduğu elverişli coğrafyasıyla Anadolu'nun önemli tarım alanlarından. Verimli toprakları sayesinde şehirdeki tarımsal üretim çeşitlidir. Bu sebeple Balıkesir şehri, bulunduğu coğrafyanın hammadde deposudur. Halkın büyük kısmı da tarım ile uğraşmaktadır,

---

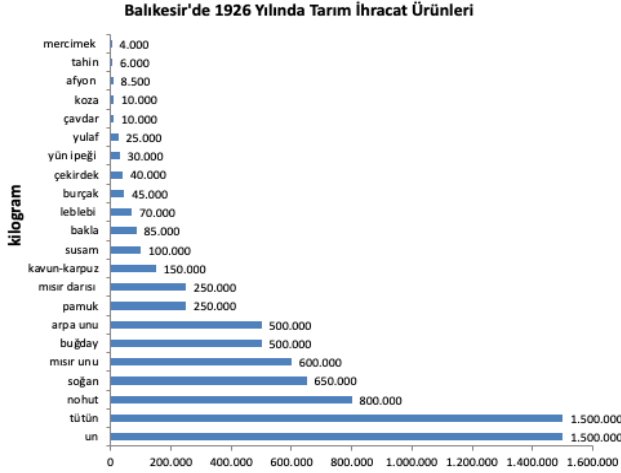
² Muharrem Hasbi Koray, 1884 yılında Balıkesir'de doğmuştur. Babası Süleyman Bey, annesi Emine Hanım'dır. Kendisi Balıkesir'in ve Ege Bölgesi'nin önemli sanayicilerindendir. Balıkesir, Tekirdağ ve Mustafakemalpaşa'da büyük sanayi kuruluşları kurmuştur. Balıkesir'in ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel faaliyetlerinde de liderlik yapmış bu hususta 1959 yılında Muharrem Hasbi Koray Lisesi'ni yaptırıp öğrenime açmıştır. Kendisinin iki çocuğu ve beş torunu vardır. 1968 yılında vefat etmiştir (Şeremetli, 2006: 26).

³ Balıkesir'in 1927 yılındaki sanayi durumuna işaret eden bir çalışma olarak bkz. (Üner, 2022: 221-240).

tarım hizmetine paralel olarak gelişen hayvancılık ve ticaret sektörü de şehrin canlanmasında etkindir. Bu sektörlerdeki hareketlilik ile şehirdeki ihracat ve ithalat girişimleri ekonomik büyümede önemli bir faktördür.

2.1. Balıkesir’de İhracat

Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi’ne göre, Balıkesir’deki 1926-1927 yılı ihracat cetveli incelendiğinde, ihracat ürünleri arasında tarım ürünlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Grafik 1: *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi-Balıkesir Rehberi* 1926 Yılı Tarım İhracat Ürünleri
(Kaynak: *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*, 1927: 20-21).

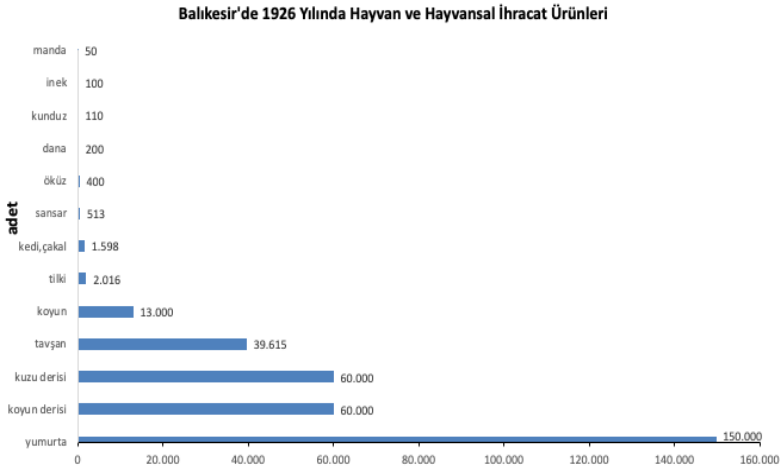
1926 yılına ait grafikte görüldüğü üzere, Balıkesir’de büyük bir tarım ürünü çeşidi bulunmakla birlikte, şehir kendi ihtiyacını karşılayabilecek düzeydedir. Üretimi sağlanan tarım ürünleriyle önce kendi ihtiyaçları sağlanmakta, ardından ürünlerin fazla üretimiyle dışarıya satım yapılarak ihracat piyasası oluşturulmaktadır. Grafikten hareketle Balıkesir’de, toplam üretimde önem arz eden tarımsal ürünlerin ihracatında, un imalinin ihracat girişimindeki katkı payı oldukça yüksektir. Un ihracatının bu kadar yüksek olmasında etkili olan ise şehrin tahıl üretimi konusunda geniş ve bereketli topraklara hâkim olmasıdır. Aynı yıllarda Balıkesir’in ana geçim kaynaklarından biri de tütündür. Günümüzde tütüncülük faaliyeti şehirde çok fazla yaygın olmasa da 1926 yılında etkin bir şekilde yapıldığı net görülmektedir. Yine devamında grafikteki verilerden anlaşılacağı üzere, tahıl ürünleri yani buğday, arpa, çavdar, yulaf, burçak ve mısırın ihracatının yapılmasının yanı sıra bu ürünler, un haline dönüştürüldükten sonra da ihraç edilmektedir⁴.

Grafiğe göre, şehrin ihracat ürünleri sadece tahılla sınırlı değildir, aynı zamanda baklagiller, sebze ve meyve üretimi de tarımsal üretim içinde

⁴ Balıkesir bu yıllarda pek çok ahşap yel değirmenlerine sahiptir. Yel değirmenlerinde rüzgârın kullanılması ile hububatlar öğütülerek un haline dönüştürülmüştür. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Çakar Kılıç, 2011: 1- 85).

önemli bir paya sahiptir. Yine farklı sanayi bitki ürünlerinin de ihracatına ağırlık verilmiştir.

Halkın başlıca gelir kaynaklarından olan hayvancılığın da üretim içerisindeki payı oldukça yüksektir. İnsanların hem beslenmesinde katkısı olan hem de gelir kaynağı olarak görülen hayvancılık sektörü tarımın da vazgeçilmez bir parçasıdır. Pek çok Anadolu şehrinde olduğu gibi Balıkesir’de de mevcut olan elverişli ovalar ve geniş otlakların bulunması tarım ve hayvancılık sektörünün birlikte yürütüldüğünü göstermektedir. Buna ilişkin, Balıkesir’in ihraç edilen ürünleri arasında sadece tarım ürünleri değil, ekonomiye yön vermede etken olarak canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler de bulunmaktadır.

*Grafikteki yumurta adedi %1 oranında verilmiştir.

Grafik 2: *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi-Balıkesir Rehberi* 1926 Yılı Hayvan ve Hayvansal İhracat Ürünleri

(Kaynak: *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*, 1927: 21).

Grafikteki verilere göre, 1926 yılında Balıkesir’de adet üzerinden satılan hayvan ve hayvansal ürünler sergilenmiştir. Hayvani maddelerden en fazla ihracatı yapılan ürün yumurtadır. Belli ki kümes hayvanları yetiştiriciliği, şehirdeki hayvancılık faaliyetlerinin bir parçasıdır. Yine canlı hayvanların ihracatının gerçekleştirilmesi de ekonomide önemli bir paya sahiptir ki, grafikten anlaşıldığı üzere, Balıkesir’de et ve süt ürünlerinin sağlanacağı, aynı zamanda kürk elde etme amacı güdülen hayvanların da ihracatının yapıldığı görülmektedir. Hayvancılığın gelişmesi şehirde deri sanayinin gelişimini de etkilemiştir. Bu durum dericiliğin önemli bir geçim kaynağı olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Hayvanların verim yönünden bakımının da önemli olduğu bu sektörde, yetiştirilen koyun ve kuzuların derileri de ihraç edilmiştir. Dericiliğin bu yıllarda öneminin artması nedeniyle muhtemelen koyun ve kuzuların ıslah çalışmaları yoğunluk kazanmıştır.

Aynı tarihte Balıkesir’de sadece adet üzerinden değil, kilogram üzerinden de ihracatı sağlanan hayvansal ürünler bulunmaktadır. *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*’nde belirtildiği üzere, Balıkesir’de mevcut hayvanlardan 10.000 kilo sığır derisi, 75.000 kilo keçi kılı, 30.000 kilo tereyağı elde edilmiştir. İhraç edilen tarım ve hayvancılık ürünlerinden toplam gelir olarak 3.118.032 lira kazanç sağlanmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

2.2. Balıkesir’de İthalat

Balıkesir kendi iç piyasasına bakıldığında hem tarım hem de hayvancılık sektöründe ülke ekonomisi için önem arz eden bir şehirdir. Yine de şehirdeki nüfusun ihtiyacı olan ve şehirde üretilmeyen malların tedarikini sağlamak için ithalat girişimleri desteklenmiştir. Balıkesir’de 1926 yılına ait ithalat ürünleri tablodaki gibidir:

Cinsi	Adet	Lira Olarak Değeri
Üzüm	30.000 çuval	90.000
Şeker	13.000 çuval	585.000
Sabun	5.000 çuval	100.000
Tuz	5.000 çuval	40.000
Pirinç	4.000 çuval	100.000
Kahve	3.500 çuval	175.000
Fıstık	3.000 çuval	33.000
İncir	3.000 çuval	238.000
Hurma	30.000 sandık	18.000
Limon-Portakal	10.000 sandık	40.000
Kibrit	3.000 sandık	330.000
Hırdavat	3.000 sandık	300.000
Çay	500 sandık	30.000
Tuhafiye	200 sandık	140.000
Zeytinyağı	30.000 kıyye*	21.000
Fıçı yağı	14.000 kıyye	10.500
Petrol	30.000 tanker	115.000
Benzin	30.000 tanker	38.000
Çimento	30.000 torba	63.000
Demir	200 ton	18.000
Manifatura	700 balya	280.000

Tablo 1: *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi-Balıkesir Rehberi* 1926 Yılı İthalat Ürünleri

(Kaynak: Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20).

*1 kıyye yaklaşık 1.282 kg etmektedir. (İnalçık, 2000: 446).

Tablodaki verilere göre, ürünlerin çuval, sandık, kıyye, tanker, torba, ton ve balya üzerinden satışı sağlanmıştır. İthal edilen tarım ürünleri arasında en çok kuru ve yaş meyve görülmektedir. Aslında tarıma bağlı meyvecilik üretiminde önemli bir şehir olan Balıkesir’de özellikle evvelden beri üzüm ve buna bağlı olarak bağcılık girişimleri mevcuttur. Bağcılık cumhuriyet devrinde de mühim bir mevki elde etmiş olsa da 1926-1927’li yıllarda bağlarda filoksera⁵ hastalığı yayılmış, bölgedeki bütün bağları kurutması sebebiyle bağcılık olumsuz etkilenmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20). Aynı hastalıktan meyvecilik üretimi de şehirde büyük bir darbe aldığı için incir, limon ve portakalın ithalatı söz konusudur.

Grafikte halkın pek çok günlük zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ürünlerin ithal edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra metal, çimento, kimya, petrol, hatta ülkede var olmasına rağmen maden sanayisine dayalı ürünler de ithal edilmiştir ki bu durum henüz şehrin tam olarak sanayileşmede yeterli derecede gelişmediğinden halen sanayi ürünlerine ihtiyacının var olduğunun göstergesidir. Ayrıca şehirde tuhafiyeye ve manifatura üzerine ticaret yapan komisyoncuların olmasına rağmen bu gibi ürünler yabancı kaynaklardan temin edilmiştir. İthal edilen ürünlere, toplam 2.670.300 lira ödenmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20).

2.3. Balıkesir’de İthalat ve İhracat ile Komisyonculuk Yapan Tüccarlar

Milli Mücadele sonrasında Balıkesir’de ticaret alanında pek çok kişi, ülkesine büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. 1927 yılına ait *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*’ndeki kayıtlarda, şehirde ithalat ve ihracat yapan kişilerin genel olarak Müslüman Türk ailelerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Balıkesir’de ithalat ve ihracat ile uğraşan dönemin en önemli tüccarları şöyle idi: Sacidzade Hüseyin Şadi, Hafız Mehmed, Şah Mehmed ve oğlu Hüseyin Avni, Dramalı Mustafa, Basribeyzade Mahmut Reşid Bey, Barutçuzade Süleyman Vehbi, Ispartalı Müftüzade Abdi Efendi’nin oğlu Hasan Basri, Ahmet Nuri, Muharrem Hasbi, İsmail ve Kemal kardeşler, Ahmet ve Mehmet kardeşlerdir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 22). Şehrin ithalat ve ihracat sektörü uhdesinde yer alan bu kişiler arasında komisyonculuk işleriyle de ilgilenen kişiler mevcut olup, bu alanda da tanınmışlardır. Balıkesir’de bu yıllarda tüccar sayısında azalma görülmemesi, aksine ileri bir şekilde tüccar sayısının seyretmesi şehrin ticaretinin yükselişte olduğunu göstermektedir (Ekrem, 1933: 41).

Özellikle halkın büyük kısmının tarım ile uğraştığı Balıkesir’de bu ürünlerin ticareti ağırlıkta idi. Bu sebeple şehirde zahire ve hububat üzerine

---

⁵ Filoksera, asma köklerine yapışarak suyunu emen ve kökü tamamen kurutan bir zararlıdır. Filoksera, asmanın köklerinde yavaş yavaş büyüdüktan sonra kelebek haline geliyor, yaprakların ve üzüm tanelerinin üzerine yumurtalarını bırakarak çoğalıyordu. Yumurtalar rüzgârla bile yakın bölgelere yayılabildiği gibi, asma kütüklerinin başka yerlere nakli, filokseranın etki alanının hızla genişlemesine neden oluyordu (Keskin, 2015: 479, 482).

uğraşan tüccarların sayısı fazladır. Bu tüccarlar arasında yer alan Sacidzade Hüseyin Şadi Bey, pamuk, afyon, ipek ve zahire üzerine ihracat faaliyeti gerçekleştirmiştir. Yine yerli mahsulden pamuk, buğday, arpa vb. üzerine ihracat yapan Basribeyzade Mahmut Reşid ve Dıramalı Mustafa Bey dönemin şehir açısından önemli tüccarlarından (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:22).

Hafız Mehmed ise Balıkesir'in gözde ilçelerinden Edremit, Havran, Ayvalık tarafının en mühim tarım ürünlerinden zeytini işleyerek zeytinyağı ve sabun üzerine komisyon ve ticaret muamelesi yapmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:22).

Ayrıca Balıkesir'de madencilik konusunda da ihracata dayalı üretim vardır. Mesela çinkograf önemli ihraç malıdır. Hasan Basri Bey tarafından ihraç edilmiştir. Kendisi aynı zamanda hırdavat tüccarlığı da yapmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:22).

Şehrin önemli tüccarlarından Şah Mehmet ve oğlu Hüseyin Avni ise birlikte bir ticarethane işletmiştir. Bu ticarethanede elektrik malzemeleri, lüks lambaların, bunun yanı sıra meyve, konserve, diğer gıda maddeleri ve gazetelerinde ithalat ve ihracatı gerçekleştirilerek komisyon ücreti almakta idiler (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:22).

Balıkesir'de itibarlı bir tüccar olarak bilinen Barutçuzade Süleyman Vehbi Bey de kantarda tartılabilen her türlü malın ithalatı ile uğraşırken, yerli mahsullerin de ihracatı üzerine ticaret yapmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:22).

Şehirde şeker ve şekerleme ticareti de yaygındır. Ahmet Nuri Bey tarafından Balıkesir'de şekerleme üretimi yapabilmek için resmi makamlar tarafından belge alınmıştır. Bunun üzerine kendisi Balıkesir Hükümet Caddesi'nde bir ticarethane açmıştır. Ticarethanede her türlü şekerleme mevcut olup ziyafetler, düğünler ve mevlitler için de toptan veya perakende satış yapılmıştır. Ayrıca bu ticarethanede çikolata, bisküvi vb. Avrupa şekerlerine muadil pek çok mamulât bulunmaktadır. Ahmet Nuri Bey'in kendi imalatı olan reçel ve şurup üzerine de ticaret işlemi yapılmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

Balıkesir'in ticaret sektöründe tekstil imalatçıları talep görenler arasındadır. Berlin Terzi Akademisi'nden mezun olan Muharrem Hasbi Bey tarafından işletilen terzihanede günün modasına uygun tasarlanan şık elbiseler dikilmiştir. İlaveten sivil, askeri, frak⁶, smokin, hâkim ve mahkeme elbiseleri de imal edilmiş ve piyasaya satışa sunulmuştur (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 22).

Erken cumhuriyet döneminde karlı bir iş olan saat tacirliği de önem arz etmektedir. Balıkesir Hükümet Caddesi'nde Ahmet Necati isiminde saat tüccarına ait dükkân bulunmaktadır. Bu dükkânda cep ve duvar saatlerinin satışı yapılmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: ön kapak).

---

⁶ Resmî törenlerde giyilen erkek ceketi ya da takımıdır.

Hacı Eminzade Ahmed Münir tarafından çalıştırılan manifatura üzerine bir ticarethane dönemin önemli işletmeleri arasında yer almıştır. Manifaturacılar Çarşısı'nda yer alan bu işletme, her türlü manifatura ve afyon üzerine ticaret muamelesi gerçekleştirmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: ön kapak).

Son olarak, İsmail ve Kemal kardeşlere ait pulluk ve yağ makineleri ticarethanesi mevcuttur. İzmirliiler Mahallesi'nde yer alan bu ticarethanede, motor, sistem makineleri, traktör, lokomobil, dinamo, manyeto tamirâtı, elektrik tesisâtı, torna, döküm, ocak işleri, her türlü inşaat malzemesi, debbağhane takımları, yağhane, baskı makineleri silindirleri, hurda demir, bakır, motor, dinamo alım satımı yapılmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:21).

Anlaşıldığı üzere, Balıkesir'de iktisadi faaliyetlere konu olacak ürünler çok çeşitlidir. Bu özelliğiyle şehirdeki ticari faaliyetler yoğun bir şekilde ilerleme kaydetmiştir. Cumhuriyet öncesi Balıkesir'deki tüccarlar ürünlerin piyasada satılmasında daha çok aracı konumunda iken Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehirdeki olanakların arttırılması ile tüccarların girişimleri de artmış, ticari hayatın canlanmasına vesile olmuşlardır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1068).

2.4. Pazar ve Panayırlar

Balıkesir şehrinin 1927 yılında ticari faaliyetleri arasında, üretici ve tüketiciyi buluşturan pazar ve panayırlar mevcuttur. Balıkesir'in ticaret kavşağında yer alması, ayrıca bir tarım kenti olması sebebiyle şehirde kurulan pazar ve panayırlar ehemmiyet arz etmektedir. Şehirde bu yıllarda kurulan iki önemli pazar vardır. Biri Pazartesi günleri kurulan yolcu pazarı, diğeri Salı günleri kurulan umumi pazardır. Belediye tarafından teşekkül edilen bu organizasyonlara civar bölgelerden pek çok kişi iştirak ettiği için şehirde iktisadi kazanç fazladır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

Yine Balıkesir merkez ve ilçelerinde panayır teşkilatlanması da söz konusudur. Şehrin her tarafından panayırlara mal alım satımı gerçekleştirmek üzere daha çok tüccar grubu katılım sağlamakta idi (Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Salnamesi, 1926: 17). Özellikle Balıkesir'in ilçeleri Manyas ve Gönen kazasında her sene gerçekleşen Koşu, Sarıköy ve Değirmenönü panayırları en meşhurlarıdır (Yazıcı, 2004: 159).

3. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'ne Göre Balıkesir'de İktisadi Kuruluşlar

Bulunduğu konum gereği Balıkesir, önemli ticaret ve sanayi merkezlerinin kavşağında yer almaktadır. Bu sebeple şehirdeki ticari faaliyetlerin canlı bir şekilde yürütülmesini sağlamak için birtakım girişimlerde bulunulmuş ve önemli meslek kuruluşları oluşturulmuştur. Bu hususta teşekkül edilen meslek kuruluşlarının başında Ticaret ve Sanayi Odası ile Ticaret ve Zahire Borsası gelmektedir. Bu kuruluşlar aracılığıyla şehrin ticaret hacmi genişletilmeye çalışılmıştır.

3.1. Balıkesir Ticaret Odası

İktisadi yönden önem arz eden Balıkesir’de, ticaret odasının varlığına 1889 yılında rastlanılmaktadır. Osmanlı Devleti’nin son demlerinde kurulan Balıkesir Ticaret Odası’nın işleyişi kanun ve tüzüklerle belirgin bir şekilde yönetilemediğinden, bu konuda kayda değer bir gelişme görülmemiştir. Yine savaş ve pek çok zorunluluk sebebiyle oda çalışmaları kısa aralıklarla sekteye uğramıştır. Cumhuriyet dönemine kadar devam eden bu durgunluk, 1923 sonrası ortadan kalkmıştır (Sert, 2021: 136). Cumhuriyet’in ilanından sonra çıkarılan odalar kanunu ve nizamnamesi ile ticaret odalarına ticaret ve iktisadi mevzularda önemli vazifeler verilmiş, yapılan düzenlemelerle üye zorunluluğu getirilmiştir. Yapılan nizamname ile Balıkesir Ticaret Odası’nın kayıtlı üye sayısı da artmıştır. Balıkesir Ticaret Odası’nın kuruluşundan itibaren cumhuriyetin ilanına kadar olan süreçte üye sayısı henüz 80’lere ulaşmışken, 1927 yılında bu sayı 471’e yükselmiştir (Ekrem, 1933: 17).

1927 yılı Balıkesir Ticaret Odası heyeti ise şöyle idi: Başkanı, Hacı Eminzade Ahmed Münir Bey (Güvensan), oda başkâtibi Fehmi Bey (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20), birinci başkan vekili Emin Beyzade, ikinci başkan reisi Beypazarlı Sadri’dir. Odanın azaları, Kandinazzade Naci, Barutçuzade Süleyman, Eczacı Azmi Neşet, Emirzade Ali, Bozokzade Mehmet Tevfik, Çivici Mehmed Vehbi, Kırtasiyecisi Remzi, Celalzade Hafız Abdurrahim İbrahim Lütfi Bey’den oluşmaktaydı. Veznedar ise Kemal Bey’dir (Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Salnamesi, 1926: 15). Balıkesir Ticaret Odası’nın faaliyet gösterdiği bina, 1950’li yıllara kadar büyük bir taş mağazadan ibarettir (Yenal, 1989: 139).

Ticaret Odaları, bölgelerin ekonomik olarak gelişimi, yine ithalat ve ihracat üzerinde ticari hizmetlerde bulunulması ve gerekli görüldüğünde hükümetle işbirliği yapılması hususunda önem arz etmektedir (Gülsoy ve Nazır, 2009:104). Buna istinaden 1927 yılı Türk Dili gazetesinde oda başkâtibi Fehmi Bey tarafından Balıkesir Ticaret Odası’nın ticari faaliyetleri üzerindeki çalışmalarına şöyle değinilmiştir: *“Nizamnameye uygun olarak hareket eden odamız ithalat ve ihracat faaliyetlerine önem vermiş, Avrupa ile ticareti kolaylaştırmak için Liverpool, Trieste, Amsterdam, Viyana, Budapeşte konsolos ve ticaret mümessilleriyle yazışmalarda bulunmaktadır. Odamız, memleketimizde yetiştirilen numuneleri Avrupa ile doğrudan doğruya muamelesini yapabilmek için tüccarlarımızı alıştırmak emelindedir”* (Türk Dili Gazetesi, 1927: 3). Fehmi Bey’in yapmış olduğu açıklamadan henüz yeni kurulmuş olan cumhuriyet devrinde şehirdeki ticaret faaliyetlerini arttırmak için büyük çaba gösterildiği anlaşılmaktadır.

Balıkesir Ticaret Odası gibi önemli bir ticari meslek örgütlenmesinin şehirde kurulması ile iktisadi hayat canlanmış, halkın refahının artmasında da etkili olmuştur.

3.2. Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası

Tarım ve ticaret şehri olan Balıkesir’in ekonomik hayattaki gelişimini daha da arttırmak için şehirde 1925 yılında Ticaret ve Zahir Borsası

açılmıştır (BCA, 30-18-1-1/14-44-19). Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası esas olarak bir tarım ürünleri borsası özelliğini göstermekle birlikte, başka ürünler de borsada işlem görmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1169).

Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası'nın açılması ile borsa komiserliği görevine Kenan Emin Bey (Akmanlar) görevlendirilmiştir. Bunun yanı sıra borsa komiserinin işlerini kolaylaştırmak için 7 kişilik bir borsa heyeti kurulmuştur. Heyet şu kişilerden oluşmakta idi: Borsa reisi şefi Hacı Eminzade Ahmed Münir Efendi, Sadri Hasan Basri, Hafız İsmail, Hazım Osman Beyler, borsa başkâtibi Sabri Bey, ikinci kâtip ise Hüseyin Efendiler idi (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20).

Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası'nın hususi bir binası yok idi. Borsa, faaliyetlerini Balıkesir Ticaret Odası'na ait binada sürdürmüştür (Türk Dili Gazetesi, 1928:2).

Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası, ekonomik bunalım sebebiyle uzun ömürlü olamamış ve 1932 yılında kapatılmıştır⁷ (Türk Dili Gazetesi, 1932:1). 1958 yılında borsa Balıkesir'de ikinci kez açılmıştır. Bu tarihten itibaren Balıkesir'de borsa müessesesi faaliyetlerini devam ettirmektedir (Balıkesir Bir Kentin Kimliği, 1997:190).

3.3. Bankalar

Milli Mücadele'nin kazanılması üzerine kurulan Yeni Türkiye Devleti ilk yıllarında maddi zorluklar yaşamış ve bu sebeple yeni ekonomik kararlar almak için hızlı bir şekilde hareket etmiştir. Bu süreçte bankaların mevcudiyeti ve ekonomik faaliyetlerdeki rolleri gündeme gelmiştir. Alınan ekonomik kararlarla ülke ekonomisini yönlendireceği düşünülen bankaların kuruluşu da hızlandırılmak istenmiştir. Bu hususta girişimlerde bulunulmuş, neredeyse her ilde banka şubelerinin kurulumunda atılım gerçekleştirilmiştir. Balıkesir'in de milli bankacılığın yaygınlaşmasında katkısı olmuştur.

1927 yılı yayınlanan *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*'nde yer alan bilgilere göre Balıkesir'de iki banka şubesi bulunmaktadır. Bunlardan biri Ziraat Bankası, diğeri ise Osmanlı Bankası'dır. Bunların haricinde Belediye azası Hayri Bey tarafından İş Bankası'nın da bir şubesinin açılması için teşebbüste bulunduğu bilgisi yer almaktadır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20).

3.3.1. Ziraat Bankası

1894 yılı salnamesinde yer alan Ziraat Bankası, Karesi Sancağı'nda açılan ilk bankadır. (Sunay, 2007: 91). Balıkesir'de 1909 yılında açılan Ziraat Bankası şubesi saat kulesi civarındadır. Sultan Mehmed Reşad döneminde inşa edilmiş olan binanın yapılmasında etkili olan kişi ise o tarihte bankanın müdürü olarak görev yapan Ahmet Faik Bey idi. Ziraat Bankası için özel olarak yapılan bina, bodrum kat üzerine iki kat olarak inşa edilmiştir (Eren,

---

⁷ Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası'nın ilk dönem faaliyetlerini sürdürdüğü 1925-1932 yıllarına ait bir çalışma olarak bkz. (Üner, 2022: 189-206).

1990: 108-109). Cumhuriyetin ilanı sonrasında Ziraat Bankası aynı binada hizmet vermeye devam etmiştir. Bu bina, günümüzde Mutasarrıf Ömer Ali Bey Yazma Eser Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir.

Resim 1: Balıkesir Ziraat Bankası'na ait ilk binanın günümüzdeki görüntüsünden
Kaynak: (URL-2).

3.3.2. Osmanlı Bankası

Osmanlı Bankası, Türk bankacılık tarihinin uzun ömürlü bankalarından biri olarak değerlendirilebilir, önce ticari banka olarak faaliyete geçen Osmanlı Bankası daha sonra devlet bünyesinde merkez bankası görevini üstlenmiştir. Balıkesir'de de Ziraat Bankası'nın ardından 1910 yılında kurulan ikinci bankadır. (Apak ve Tay, 2012: 63-64, 103). Osmanlı Bankası Balıkesir'de kuruluş yıllarından itibaren başlayarak hizmetlerini yaygınlaştırmış, cumhuriyet sürecinde de bankanın faaliyetlerine devam ettiği anlaşılmaktadır. Yaptığımız araştırma doğrultusunda bu binanın Balıkesir Anafartalar Caddesi üzerinde yer aldığı kanaatine varmış bulunmaktayız.

Resim 2: Balıkesir Osmanlı Bankası'na ait binanın 1930 yılına ait görüntüsünden
Kaynak: (URL-3).

Yine şehrin kazalarında dahi bu gibi bankalara ihtiyaç vardır. Özellikle Edremit, Ayvalık ve Bandırma gibi mühim iskelelerde tacir ve zirainin paraya ihtiyaçları olduğu gibi bu havalide senede milyonlarca zeytin toplanmakta ise de bankaların olmaması sebebiyle halk zeytinlerini olgunluğa erişmesini beklemeden satışını yapmak zorunda kalmıştır. Ancak böylesine yapılan satışta da hem üretici hem de besin zarar görmektedir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:20; Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Salnamesi, 1926:17).

4. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'ne Göre Balıkesir'de Yerel Yönetim

Milli Mücadele'nin başarıyla sona ermesinin ardından kurulan cumhuriyet rejimi ile birlikte savaşın yol açtığı yıkım süreci birlik ve beraberlik içerisinde hareket edilerek aşılmaya çalışılmıştır. İşgal nedeniyle yerel yönetimlerdeki memur kadrolarının yetersiz kalması birtakım düzenlemelere gidilmesini zorunlu kılmıştır.

4.1. İdareciler

Cumhuriyet döneminde, kanunlar doğrultusunda vilayetlerden sorumlu ve denetleme yetkisine sahip kişiler belirlenmiştir. Kamunun yararına göre hareket edilen bu hususta, Balıkesir'in önemli idari yöneticilerinden de söz etmek mümkündür. 1927 yılı Salon ve İlanat Gazetesi'nin belirttiğine göre, Balıkesir idari, mali, zirai, mülki, teknik, güvenlik ve vakıf işlerinden sorumlu görevliler tarafından yönetilmekte idi. Gazetede yer alan görevli listesi şöyledir: Vali Mümtaz Bey, Defterdar Kâmil Bey, Tahrirat Müdürü Bahaddin Bey, Başmühendis Asaf Bey, Ziraat Müdürü Hüdayi Bey, Orman Müdürü Mithat Bey, Polis Müdürü Halid Bey, Tapu Müdürü İbrahim Resuhi Bey, Evkaf Müdürü Remzi Tevfik Bey'dir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 20).

4.2. Balıkesir Belediyesi

Belediye kanun ve düzenleri, kasaba ve şehirlerde yaşayan insan topluluklarının ihtiyaç ve sosyal şartlarından doğmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de pek çok şehirde belediyeler kurulmaya başlanmıştır. Balıkesir Belediyesi ise 1864 yılında kurulmuştur. Yapılan araştırmalara göre, Cumhuriyet öncesi Balıkesir Belediyesi'nin yapmış olduğu faaliyetler devrine göre oldukça önemlidir. Bu dönemde Balıkesir'deki belediye başkanlarını ve hizmetlerini anlayabilmemiz açısından Kerim Kâni Akpınarlı tarafından yazılan "Balıkesir Şehir ve Belediye Tarihi" adlı eserdeki veriler dikkate değerdir (Akpınarlı, 2009: 183-194).

Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından başlayan cumhuriyet dönemindeki belediyecilik anlayışı için, 1877 Vilayet Belediye Kanunu ile uygulanmıştır. 1930 yılına kadar yürütülen bu kanun gereği belediyecilik alanında çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Tabii bunlar tam olarak belediyecilik anlayışı ile bütünlük göstermemektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında belediyelerin en önemli görevi, işgal ve savaş yıllarının verdiği

hasarı düzelterek şehri yeniden imar ve iskân haline getirmek, bunun yanı sıra savaş sonrası halkın yaralarını sarmaktır (Bilgi, 1996: 120,124; Ayaz, 2006: 65).

Balıkesir'in 6 Eylül 1922 Yunan işgalinden kurtuluşunun (İlgürel, 1999: 262) hemen sonrası ilk olarak belediye başkanı seçilen Hayrettin Karan idi. Cumhuriyetin ilanı sonrası belediye başkanı olarak İsmail Naci Kodanaz⁸ göreve gelmiştir. İsmail Naci Kodanaz döneminde, belediye azası olarak Hayri Bey, Mehmed Pertev Bey, Emin Bey, Mümtaz Bey, Hilmi Bey, Silahçı Şevki Efendi, Mehmed Vasıf Efendi, Osman Efendi, Abdulrahim Efendi, Veli Aladdin Efendi seçilmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:20).

1927 yılında İsmail Naci Kodanaz'ın belediye başkanı olarak görevini icra ettiği bu dönemde öncelik olarak tarih boyunca insan için bir ihtiyaç olan aydınlanma işine önem verilmiştir. Buna göre, masrafları belediyeye ait olmak ile birlikte beş yüz beygir kuvvetinde dizel motorlarıyla elektrik tesisatı en az altı ay içerisinde kurulacaktır. Belediye tarafından evlere ve ticarethanelere lamba verilecek ve bütün caddelerdeki elektrik lambalarını halka ücretsiz bir şekilde kullanımı sağlanacaktır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

Yine Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki dönemde de içme suyu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Balıkesir belediye başkanı İsmail Kodanaz döneminde de, belediyenin en büyük projesi, Balıkesir'in içme suyu problemini kalıcı olarak çözümlenektir. İçme suyunun kalitesinin artırılması için yoğun bir tempoda çalışan belediye başkanı Kodanaz, Balıkesir merkeze Çataldağ'dan su getirme girişiminde önemli rol oynamıştır. Belli ki su meselesi de, yaşanan savaşlar sonrası halkın yokluk içerisinde bulunması ve ekonomik zorlukların yanında önemli bir problem olarak gündemdedir (Türk Dili Gazetesi, 1938: 1-2; Sert, 2021: 48).

Aynı süreçte, şehir merkezindeki su tesisatı için gerekli olan 16.000 lira değerindeki su boruları alım işi de cumhurbaşkanının imzası bulunan kararname ile uygun görülmüştür (Sert, 2021: 47). İsmail Naci Kodanaz, suyun şehre getirilmesi hakkında Türk Dili Gazetesi'ne de geniş açıklamalarda bulunmuştur (Türk Dili Gazetesi, 1938: 1,2).

Bu çalışmaların yanı sıra şehrin ülke ile iletişimini sağlayabilmek için bir telefon tesisatının kurulması yönünde adım atılmıştır. Bunun için, Bursa posta ve telgraf müdüriyetine müracaat edilmiş ve bir santral tesis edilmesi kararlaştırılmıştır. Yine cumhuriyet sonrası, kentin modernleşmesi yönünde önemli değişiklikler görülmektedir. Yeni yolların yapımına öncelik verilmiş

---

⁸1310 yılında Balıkesir'de doğmuştur. İlk ve lise öğrenimini Balıkesir'de tamamlamıştır. Tuhafiyecilikle ticarete atılan Naci Kodanaz, iki defa (1.3.1925-31.12.1934/29.9.1936-4.11.1942) Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Tuhafiyecilikte ticari hayata atılan Naci Kodanaz, caddelerin parke ile döşenmesi ve 1939 sayılı kanunla Elektrik İşletmesi'nin belediyeye devri işleri de onun zamanında olmuştur. (Akpınarlı, 2009: 122).

ve İstasyon Caddesi'ne⁹ mevzi olarak bir cadde daha yapılmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21). Aynı dönemde kamu hizmet binalarının yapımına da önem verilmiş ve Vali Konağı'nın¹⁰ altı ayda tamamlanmak üzere inşasına karar verilmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

Balıkesir'in tarihi mahallelerinden biri olan Eski Kuyumcular Mahallesi'nde inşasına başlanan Valilik Konağı binası, dönemin siyasi görüşü olan ulusal mimarlık üslubunda tasarlanmıştır (Uçar, 2013: 11-12). Hizmet bina inşa yapımında belediyenin maddi desteği devam etmiş, Türk Ocağı ve Toplantı Binası da yapılmıştır. Vakıf idaresi tarafından 1927 senesinde başlanmış olup altı ay zarfında tamamlanmak üzere otel yapımına başlanması da kentsel modernleşmenin göstergesidir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

İsmail Naci Kodanaz döneminde şehir merkezinden geçen Çay Deresi'nin güney cephedeki derelerle bağlantısı da kesilmiştir. Zira şehirde, Çay Deresi boyunca nüfus hareketliliği vardır. Muhtemelen derenin taşması önlenmek istenmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

Anlaşılan şu ki, İsmail Naci Kodanaz cumhuriyet yönetiminde her hususta yenilik fikrine açıktır. Toplumun yaşam kalitesini arttırmak için hızlı hareket etmesi de, bu husustaki kararlılığını göstermektedir. Kendisinin ikinci dönem belediye başkanlığı sürecinde de bu tutumunu devam ettirdiği, pek çok toplumsal ve kentsel yenileşmede katkısının olduğu görülmektedir.¹¹

4. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'ne Göre Balıkesir'de Oteller

Balıkesir'de 1927 yılında belediyenin çalışmaları haricinde imar faaliyetleri de bulunmaktadır. Bu husustaki önemli adım, otellerin yapımı için girişimlerdir. Cumhuriyetin ilanı sonrası Balıkesir'de nispeten otel sayısının arttığı görülmektedir.

*Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'*ndeki bilgiler doğrultusunda 1927 yılında Balıkesir'de Hükümet Caddesinde (Anafartalar Caddesi) Zarbalı Oteli bulunmaktadır. Otelin sahibi Milli Mücadele'nin önderlerinden Zarbalı Hulusi Bey'dir¹². Otel işleten kişi ise Yakup Efendi'dir. 19 odası bulunan otelde, 32 karyola ve 21 yer yatağı bulunmakta idi. Otel odalarının fiyatları ise 40-75 kuruş aralığında değişmiştir. Bu fiyat aralığı karyolası mevcut olan odalar içindir. Otelin karyolaları yaylı yataklardan yapılmıştır. Yer yatağı olan odaların ise 25 kuruş olduğu belirtilmiştir. Ayrıca otelin otomobiller için garajı da mevcuttur (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927:22). Otel, aynı zamanda han özelliği göstermektedir ki bu sebeple oldukça büyük bir bahçesinin bulunduğu bilgisine erişilmiştir. Yine Zarbalı Oteli gazino olarak hizmet vermekle birlikte, dönemin en dikkat çeken konaklama yapılarından

⁹ Günümüzde Balıkesir Milli Kuvvetler Caddesi'dir.

¹⁰ Günümüzde Orman Bölge Müdürlüğü idare binası olarak işlevini sürdürmektedir.

¹¹ İsmail Naci Kodanaz'ın ikinci belediye başkanı olarak seçildiği 1936-1942 yılları arasındaki faaliyetleri için bkz. Sert, 2021:63-64.

¹² Zarbalı Hulusi Bey hakkında ehemmiyet arz eden bir eser olarak bkz. Şimşir, 2022:7-191.

biridir. Bu otel, 1952 yılında yıkılmış, yerine Ziraat Bankası'nın inşaatı başlatılmıştır (Birinci, 2021: 94).

Aynı tarihlerde var olduğu bilgisine eriştiğimiz bir diğer otel, Temaşa Otelidir. 1870'li yıllarda ticarethane ve konut olarak inşa edilen Temaşa Otelisi Balıkesir Palas olarak da anılmıştır (Birinci, 2021: 96).

Kentin ilk otel yapılarından olan Temaşa Otelisi'nin 1927 yılındaki müdürü Arslan Efendi'dir. İstasyon Caddesi'nde (Milli Kuvvetler Caddesi) yer alan bu otel, 10 odadan mevcut olup 27 karyolaya sahiptir. Odaların karyolaları yaylı yataklardan oluşmaktadır. Odaların fiyatları ise 55 ve 75 kuruş arasında değişmektedir. Yine otelde telsiz telefon ahizesi misafirlerin hizmetine sunulmuş, zemin katı da kiraathane olarak işletilmiştir (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 22).

6. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'ne Göre Balıkesir'de Basın

Osmanlı Devleti'nin son demlerinde başlayan basın yolundaki girişimler, matbaanın kuruluşu ile Balıkesir'de de kendisini göstermiş ve şehirde hızlı bir şekilde gazetecilik faaliyetleri başlamıştır. Batı Anadolu'nun kültürlü bir şehri olmasıyla tanınan Balıkesir'in basın hayatı da oldukça hareketlidir. Şehirdeki gazetecilik faaliyetleri ilk olarak Karesi gazetesiyle 1886 yılında başlamış, ardından kronolojik olarak *Balıkesir*, *Yıldırım*, *Ses*, *İzmir'e Doğru*, *İrşad*, *Zaferi Milli*, *Rezm* ve *Azım* gazeteleri yayınlanmış ve çeşitli araştırmalara konu olmuşlardır¹³(Yurdakök, 1992: 21-23; Balıkesir Bir Kentin Kimliği, 1997: 333-335).

Ancak Cumhuriyet dönemi Balıkesir'de modern gazetecilik anlayışını başlatan yerel gazete, *Türk Dili*'dir. *Türk Dili Gazetesi* 16 Mayıs 1926 yılında yayın hayatına başlamış, 1968 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir. Yayın hayatına Osmanlıca olarak başlayan günlük siyasi gazete, Latin Alfabesi'nin kabulünün ardından bu alfabe ile basılmıştır (Sert, 2021: 204). Gazetenin ilk sahibi Milli Mücadele'ye önemli katkı sağlayan Hayrettin Karan'dır. Gazetenin müdürü ise İsmail Naci Kodanaz idi. Gazetenin içeriğine bakıldığında, siyasi, içtimai, ticari ve iktisadi olmak üzere pek çok konuya değinilmiştir. *Türk Dili Gazetesi*'nin önemli bir özelliği de ticari mevzularda İstanbul gazetelerinden önce halkı bilgilendirmesidir. Merkeze bağlı kazalarda okumak için oldukça talep edilen (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21), bu gazete sayesinde Balıkesir'de kültürel açıdan önemli bir değişim gerçekleşmiştir.

7. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi'ne Göre Balıkesir'de Ulaşım

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da ulaşım, ticaret ve taşımacılık faaliyetleri için yol güzergâhlarının yapımına önem verilmiş, bu hususta devlet bünyesinde önemli harcamalar yapılmaya başlanmıştır. Balıkesir de önemli üretim ve dağıtım merkezlerini birbirine bağladığından,

---

¹³ Verilen gazeteler hakkında detaylı bilgi veren önemli çalışmalar da mevcuttur. Bkz. Mustafa Özsarı, Balıkesir Basınının İşgal ile İmtihanı: Yunan İşgali Döneminde Balıkesir Basını (Erişim: URL-4).

şehirde ulaşım konusunda atılımlar gerçekleştirilmiştir. Kerim Kani Akpınarlı bu hususta, Balıkesir’de elektrikle çalışan tramvay hattının inşasının gündeme geldiğinden bahsetmiştir (Akpınarlı, 2009: 167-169). Aslında Balıkesir ve çevresinin yol yapımı itibariyle diğer yerleşim yerlerine göre iyi bir durumu olsa da, yeterli değildir. Özellikle Millî Mücadele sonrası büyük bir zafer kazanılmış olmasına rağmen, ülkede her yer zarar görmüş ve yollar da tahrip olmuştur.¹⁴

Cumhuriyetin kurulmasının ardından ülkenin tümüyle kalkınması hedeflenmiş, ulaşım imkânlarının geliştirilmesi de öncelik olmuştur. Pek çok şehir de olduğu gibi Balıkesir de yol yapımı üzerine çalışmalarını sürdürmüştür. Merkeze bağlı ilçelerden Edremit, Burhaniye, Ayvalık, Susurluk, Bandırma, Balya ve civar illerden Bursa ile ilçesi Mustafa Kemalpaşa’ya kadar otomobillerin seyri için karayolları yapılmıştır. İzmir’e ve Bandırma’ya ulaşım için, şimendifer hattı inşa edilmiştir. Bunların yanı sıra 1927 yılının Balıkesir’in de geleneksel ulaşım araçlarından at arabası, katır ve deveden de günlük hayatta fayda sağlanışına devam edilmiş, ayrıca bu araçlar ticaret mallarının naklinde de kullanılmıştır (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21).

8. Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi’ne Göre Balıkesir’de Sağlık

Cumhuriyetin ilanı öncesinde Balıkesir’in sağlık hizmetleri mevzusunda Yüzbaşı İshak Hakkı Bey “1920’de Balıkesir” adlı eserinde kısa notlar düşmüştür. Buna göre, şehrin girişinde bir hastane mevcuttur. 50 yataklı bu devlet hastanesinde hastalıklarla mücadele için önemli tıbbi cihazlar bulunmaktadır (Yüzbaşı İshak Hakkı Bey, 1997: 16). Yine belediye binası içinde bir dispanserin varlığından söz edilmektedir (Sert, 2021: 215). Bu gibi kurumlar şehrin sağlık hizmetlerinin temelini de oluşturmuştur. Ayrıca hastalıkların tedavisi için eczacılık mesleği de şehirde yavaş yavaş ön plana çıkmış ve eczaneler kurulmaya başlanmıştır.

Ancak sağlık hizmetlerinin kalitesini iyileştirmek için Balıkesir’deki eczanelerin kuruluşu cumhuriyetin ilk yıllarına denk gelmektedir. Şahıslara ait olarak açılan bu sağlık kuruluşlarından 1927 yılında eczacı Necmeddin Adil tarafından işletilen Vatan Eczanesi bulunmaktadır. Balıkesir Zağanos Paşa Cami karşısında yer alan bu eczanede ilaçlar tedarik olunmakta idi (Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927: 21). Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi’ne belirtilmemiş olsa da, araştırmalarımız doğrultusunda 1927 yılında Balıkesir merkezde eczacı Azmi Neşet tarafından işletilen Azmi Neşet Eczanesi’nin var olduğu, sonradan Şifa Eczanesi olarak adının değiştiği bilgisine de ulaşılmıştır (Yenal, 1989:170).

Sonuç

Balıkesir konumunun verdiği avantaj ile her zaman önemini korumuştur. Şehir, Osmanlı Devleti döneminde iktisadi ve ticari hayatta gelişme göstermiş, Cumhuriyet’in ilanı ile büyümeye devam etmiştir. Bu

---

¹⁴ Ulaşım politikaları hakkında yapılmış kapsamlı bir çalışma için bkz. As, 2006:36-62.

durum, 1927 yılı *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*'ne yansımış, şehrin kapsamlı olarak gazetede incelenmesi de çalışmamızın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Çalışmamızda faydalandığımız *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*'nde şehrin gelişmesine katkısı olan pek çok mevzu üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda gazeteye dayalı olarak yaptığımız araştırmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Balıkesir'in ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayandığı, daha sonra ise ticaret ve sanayi sektöründe gelişme gösterdiği anlaşılmıştır. Özellikle, Milli Mücadele yıllarında düşman kuvvetlerine karşı Balıkesir'i savunan kişi veya ailelerin, cumhuriyetin ilanı sonrası şehrin ekonomik olarak gelişimine katkı sağladıkları ve bu hususta yol gösterici oldukları kanaatine varılmıştır. Yine şehrin ekonomik olarak büyümesi için iktisadi kuruluşlar yaygınlaştırılmış, belediyenin de bu konuda çalışmalar yürüttüğü bilgisine de erişilmiştir.

Yine *Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi*'nde Balıkesir'in 1927 yılında çağdaş bir görüntüye kavuşturulması için, imar faaliyetlerine girişildiği, sağlık hizmetlerine ilişkin faaliyetlerde bulunduğu, ayrıca şehre kültürel canlılık getiren gazeteciliğin ilerlemesi için de verilen çabalar yansımıştır. Biz de, yapmış olduğumuz çalışma ile şehirde oluşan bir takım olumlu değişimleri özetle çalışmış bulunmaktayız.

Sonuç itibarıyla Balıkesir, Batı Anadolu'nun dikkat çeken şehirlerinden biri olup hem Osmanlı Devleti sürecinde hem de cumhuriyetin kuruluşunun ardından gelişmeye açıktır. Bu bakımdan her zaman dikkat çeken bu değişim ve gelişim süreci günümüzde de devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 30.18.1.1./14-44-19.

Gazeteler

Türk Dili Gazetesi, 25 Ağustos 1927, S. 386.

Türk Dili Gazetesi, 3 Şubat 1928, S. 518.

Türk Dili Gazetesi, 1 Temmuz 1932, S. 1854.

Türk Dili Gazetesi, 10 Şubat 1938, S. 3779.

Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 9 Mart 1941 (1925).

Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, 1927 (Balıkesir Rehberi).

Yazılı Kaynaklar

Akpınarlı, K. K. (2009). *Balıkesir şehir ve belediye tarihi*. Balıkesir: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi.

Apak, S.-Tay, A. (2012). Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki finansal sisteminde Osmanlı Bankası'nın yeri ve faaliyetleri. *Muhasebe ve Finansman Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (3), 63-103.

- As, E. (2006). *Cumhuriyet dönemi ulaşım politikaları (1923-1960)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ayaz, B. (2006). *Cumhuriyetin ilk yıllarında Akhisar kazası (1923-1933)*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balıkesir bir kentin kimliği* (1997). Ankara: Rotary.
- Balıkesir ticaret ve sanayi odası salnamesi*(1926). İstanbul: Hüs-n-i Tabiat.
- Bilgi, N. (1996). *XIX. yüzyılın ilk yarısında Manisa kazası (1908-1950)*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Birinci, N. (2021). Konaklama yapılarının tarihsel süreçteki gelişimi:20. yüzyıl Balıkesir otelleri. *Tasarım Kuram Dergisi*, (33), 87-106.
- Çetin, Ş. (2010). *Mizah edebiyatımıza katkısı bakımından Amcabey Dergisi üzerine bir inceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çamdereli, M.-Varlı, M. (2009). *Reklam gazete ve dergileri*. İstanbul: Rasyo.
- Ekrem, M. (1933). *T.C. Balıkesir ticaret ve sanayi odası 10 yılda*. Balıkesir: Vilayet.
- Eren, M. (1990). *Balıkesir il müftüleri ve tarihi kitabeler*. Balıkesir: İnce.
- Gülsoy, U.-Nazır, B. (2009). *Türkiye’de ticaretin öncü kuruluşu Dersaadet Ticaret Odası 1882-1923*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- İlgürel, M. (1999). *Balıkesir kongreleri*. İstanbul: Atatürk Araştırma Merkezi.
- İnalcık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik ve sosyal tarihi 1*. İstanbul: Eren.
- Keskin, Ö. (2015). Üzümün bağı asmanın kurdu: Osmanlı İmparatorluğu’nda filoksera ile mücadele. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 30 (2), 479-505.
- Öztürk, G. (2018). 1920-1950 yılları arasında Türkiye’deki reklamcılığın değerlendirilmesi. *Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları E-Dergisi*, 1 (1).
- Sert, A. (2021). *1923-1960 döneminde sosyal, siyasi ekonomik açıdan Balıkesir*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Sunay, S. (2007). *II. Abdülhamid döneminde Balıkesirli mülki görevliler hakkında bir inceleme (sicill-i ahval kayıtlarına göre 1879-1909)*. Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şeremetli, S. (2006). *1946-1960 iktidardan-ihtilale Balıkesir’de Demokrat Parti hareketi*. Balıkesir: Liva.
- Şimşir, N. (2022). *Balıkesir’in Kuvâ-yı Milliye kahramanlarından Zarbalı Hulusi Bey*. İstanbul: Post.
- Uçar, H. (2013). Balıkesir’de erken Cumhuriyet Dönemi’nde inşa edilen vali konağı. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 11-26.
- Üner, M. (2022). Balıkesir sanayisi ile ilgili bazı tespitler (1917-1933). *İsmail Hakkı Mercan’a Armağan*, 221-240, İstanbul: Post.
- Üner, M. (2022). Balıkesir ticaret ve zahire borsası (1925-1932). *Türk Dünyası Araştırmaları*, 132 (160), 189-206.

Yaş, M. (1980).*Cumhuriyet dönemi Türkiye ekonomisi 1923-1978*. İstanbul: Akbank Kültür.

Yazıcı, N. (2004). Karesi gazetesinde Gönen. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (33-34), 131-165.

Yenal, M. (1989).*Münir Yenal'dan mektup var*. Balıkesir: Balıkesir Postası.

Yurt ansiklopedisi: Türkiye, il il: dünü, bugünü, yarını (1982). 2, İstanbul: Anadolu.

Elektronik Kaynaklar

URL-1:

<https://www.yeniakit.com.tr/biyografi/cemal-nadir-guler> (Erişim: 12.12.2022).

URL-2:

http://www.ikdh.yek.gov.tr/Home/Index_?n_id=3 (Erişim: 24.12.2022).

URL-3:

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/3243> (Erişim: 24.12.2022).

URL-4:

<http://mustafaozsari.blogspot.com/2014/03/balkesir-basnnn-iskal-ile-imtihan-yunan.html> (Erişim: 10.12.2022).

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*